

OTDK-dolgozat

2023.

Beke Sára Adria
Külkereskedelmi Kar

EL CAMINO: ÚT A MEXIKÓI PÉNZÜGYI STABILITÁS FELÉ

EL CAMINO: ROAD TO FINANCIAL STABILITY IN MEXICO

Dr. Antalóczy Katalin

Kézirat lezárásának dátuma: 2023. 11. 07.

Tartalomjegyzék

1	BEVEZETÉS.....	1
2	VÁLSÁGOK KORÁBAN.....	3
2.1	Az 1982-es hitelválság.....	3
2.2	Az 1994-es tequila-válság.....	6
3	A WASHINGTONI KONSZENZUS.....	10
3.1	A Washingtoni Konszenzus 10 pontja.....	10
3.2	A Washingtoni Konszenzus iránymutatásainak alkalmazása Mexikó gazdaságpolitikájában	13
3.3	A konszenzusi reformok értékelése	17
4	AZ ÚJ ÉVEZRED KIHÍVÁSAI	19
4.1	Az 2008-as mexikói válság és a 2010-es évek.....	19
4.2	A COVID-19 járvány Mexikó gazdaságára gyakorolt hatása.....	21
4.3	Mexikó jelenlegi gazdasági helyzete	24
5	ÖSSZEGZÉS.....	26
6	KUTATÁSI EREDMÉNYEK.....	27
7	IRODALOMJEGYZÉK	29

Ábrajegyzék

1. ÁBRA: MEXIKÓ KÜLSŐ ADÓSSÁGÁNAK ALAKULÁSA (1970-1990)	3
3. ÁBRA AZ INFLÁCIÓ MÉRTÉKÉNEK VÁLTOZÁSA MEXIKÓBAN	6
2. ÁBRA: AZ OLAJÁRAK ALAKULÁSA AZ 1970-ES ÉVEKTŐL 1990-IG	4
4. ÁBRA: A NÖVEKEDÉS EGY FŐRE JUTÓ ÉRTÉKE A GDP SZÁZALÉKÁBAN KIFEJEZVE (1990-1999)	18
5. ÁBRA: AZ IRÁNYADÓ KAMATLÁB ALAKULÁSA MEXIKÓBAN (2019-2023)	22

1 BEVEZETÉS

A latin-amerikai térség a függetlenedési hullámot követően folyamatosan különböző válságok centrumát képezte, hiszen akut problémát jelentett például a folyamatos adósságcsapdába kerülés.

Az utolsó legjelentősebb, globális szinten továbbgyűrűző válság a térségben az 1994-es mexikói tequila válság volt, melynek hatása Magyarországon is érezhető volt: többek között hozzájárult a Bokros-csomag bevezetéséhez is.

Mára már azonban Mexikó -a korábbi pénzügyi problémák ellenére- 2022-re a latin-amerikai térség ötödik legfejlettebb gazdaságává vált az egy főre jutó GDP tekintetében. (World Bank, 2022)

Emellett szerepe a világgazdaságban is jelentős, ezt kiválóan mutatja, hogy 2022-ben Mexikó részesedése a világ áruexportjából 2,3% volt, ezzel világszinten a 13. helyen állt. Ezzel szemben a latin-amerikai térségből utána következő Brazília csupán a 26. helyet szerezte meg 1,3 százalékkal. A szolgáltatásexportot tekintve ez az arány Mexikó esetében 0,5 százalék, így a 36. helyen áll szorosan követve a 35. helyen álló Brazíliát. (WTO, 2022)

Ehhez az eredményhez nagyban hozzájárult a pénzügyi stabilitásra való törekvés, mely nem más, mint egy „olyan állapot, amelyben a pénzügyi rendszer, azaz a kulcsfontosságú pénzügyi piacok és a pénzügyi intézményrendszer képes ellenállni a gazdasági sokkoknak és zökkenőmentesen tudja ellátni alapvető funkcióit: a pénzügyi források közvetítését, a kockázatok kezelését és a fizetési forgalom lebonyolítását”. (MNB, 2021)

Ezt a folyamatot nagyban segítette a Williamson által 1989-ben megfogalmazott Washingtoni Konszenzus, mely egy 10 pontos iránymutatást fogalmazott meg a kifejezetten a latin-amerikai térségben jelen lévő pénzügyi válsággócra reflektálva.

Kutatásom célja ismertetni a Washingtoni Konszenzus 10 pontját, ezt követően pedig megvizsgálni, hogy a mexikói pénzügyi szektor szabályozásai és politikái az 1980-as '90-es évektől kezdődően alkalmazkodtak-e, és ha igen, hogyan a megfogalmazott irányelvekhez.

Ezen kívül kitérek arra is, hogy saját véleményem szerint - valamint pénzügyi előjelzések alapján - milyen egyéb hosszú távú célokat kell kitűzni a mexikói pénzügyi szektor és gazdaság számára az elkövetkezendő években a pénzügyi stabilitás fenntartásának tekintetében, valamint a további gazdasági fejlődés elérése érdekében.

Mindezek alapján kutatásom során az alábbi kérdésekre keresem a választ:

1. Melyek voltak Mexikó legfőbb gazdasági problémái a Washingtoni Konszenzus létrejöttét megelőzően?
2. Mi az a „Washingtoni konszenzus”, miért született és mik az ajánlásai?
3. Mit alkalmazott Mexikó gazdaságpolitikája a megfogalmazott javaslatokból?
4. Milyen egyéb tényezők járultak hozzá a korábban válságokkal küszködő ország gazdasági stabilitásának eléréséhez?
5. Milyen Mexikó gazdasági helyzete jelenleg?
6. Melyek a napjainkban jelenlévő főbb gazdasági problémák Mexikóban?

Kutatásom során szekunder kutatási módszerrel dolgoztam a téma tekintetében releváns magyar, valamint angol nyelvű szakirodalom felhasználásával. Nagy hangsúlyt fektettem a rendelkezésre álló statisztikai adatok, valamint tanulmányok vizsgálatára, e tekintetben elsődleges forrásom az OECD, valamint az IMF által rendelkezésre bocsátott anyagok voltak. Ezen belül is nagy segítségemre voltak az OECD által közzétett éves gazdasági felmérések, valamint az IMF által minden évben közzétett az IMF alapokmányának IV. cikkelye alapján közzétett jelentései. A statisztikai adatok tekintetében legfőképp a Világbank, valamint a CEPAL által közzétett adatokat használtam fel.

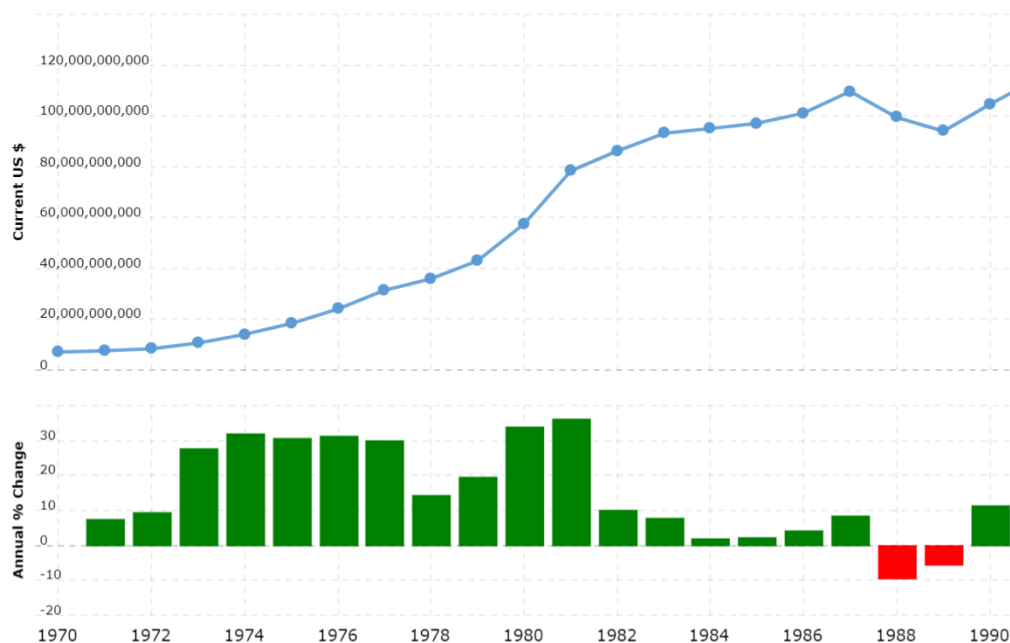
2 VÁLSÁGOK KORÁBAN

2.1 Az 1982-es hitelválság

Az 1980-as éveket a mai szakirodalmak „elvesztegetett évtizednek” nevezik. Ez nem véletlen, hiszen ez az időszak a fejlődő országok tekintetében inkább a válságkezelésről szólt, sem mint a gazdasági fejlődés előmozdításáról.

Az 1980-as években a latin-amerikai térség súlyos gazdasági problémákkal küzdött, és ez alól Mexikó sem volt kivétel. Az 1977-ben hatalomra kerülő Lopez Portillo kezdetben elődje, Echeverria populista intézkedései miatt megnövekedett állami kiadások kompenzációjaként a Nemzetközi Valutaalappal együttműködve megszorító intézkedéseket eszközölt a gazdasági stabilizáció érdekében. Azonban amikor a nagy olajlelőhelyekről szóló hírek megerősítést nyertek, az egyre növekvő jövőbeli olajbevételekre számítva, elődjéhez hasonlóan szintén monetáris expanziós politikába kezdett, felhagyva az IMF-fel folytatott tárgyalásokkal. (OECD, 1992)

Ahhoz, hogy a kormány fenntartsa az 1954 óta rögzített 12,5 peso/dollár árfolyamot (annak ellenére, hogy a folyó fizetési mérleg GDP-arányos deficitje 1971 és 1975 között 2,3 százalékról 5,3 százalékra emelkedett), olcsó külföldi bankhiteleket vett fel - leginkább amerikai befektetési bankoktól - melyeket gyakran alacsony, sőt negatív reálkamatlábak mellett nyújtottak az intézmények. (OECD, 1992) (Szanyi-Szunomár-Török, 2022)

1. ábra: Mexikó külső adósságának alakulása (1970-1990)
(forrás: Macrotrends, a Világbank adatai alapján)

Habár az olajárak csökkenésének első jelei már a 1980-as évek elején megmutatkoztak, mindez nem vezetett a kormány gazdaságpolitikájának megváltoztatásához, és a növekvő hiány külső finanszírozása folytatódott. 1981-ben a mexikói kormány előszeretettel élt a külföldi hitelfelvétellel, mellyel nemcsak az egyre növekvő államháztartási hiányt kívánták finanszírozni, hanem az árfolyam védelmére is használták a növekvő spekulációval és a külföldre történő tőkemenekítéssel szemben. (OECD, 1992)

2. ábra: Az olajárak alakulása az 1970-es évektől 1990-ig
(forrás: Macrotrends, 2023, a Világbank adatai alapján)

Az olajárak további gyengülésével a hitelminősítő intézetek újraértékeltek, rontották Mexikó hiteltörlesztési képességét, mely által a latin-amerikai országnak nyújtott külföldi banki hitelek gyorsan csökkentek. Valamint az is megnehezítette Mexikó dolgát a hitelforrásokhoz jutásban, hogy az USA-ban 1980-ra megszűnni látszott az olcsó pénz politikája, a FED Reagan elnöksége alatt szakított a negatív reálkamat politikájával, ezzel jelentősen emelve a referenciahozamokat. Ennek következményeként a magántőke egyre inkább elhagyta az országot a közelgő leértékelésre számítva. A leköszönő mexikói elnök, Portillo a peso további leértékelődését megakadályozni kívánó, rosszul átgondolt próbálkozásait követően 1982. augusztus 12-én Mexikó bejelentette a külső hitelek törlesztésével szembeni fizetéseképtelenségét. (OECD, 1992; Benczes, 2016)

Sokan úgy gondolják, hogy az adósságválság Mexikóból indult, és mint egy fertőző betegség, onnan gyűrűzött tovább, azonban én ezzel nem értek egyet. Betegség volt a maga nemében, egy olyan tünetegyüttes eredménye, mely nem csak Mexikóban, hanem más fejlődő

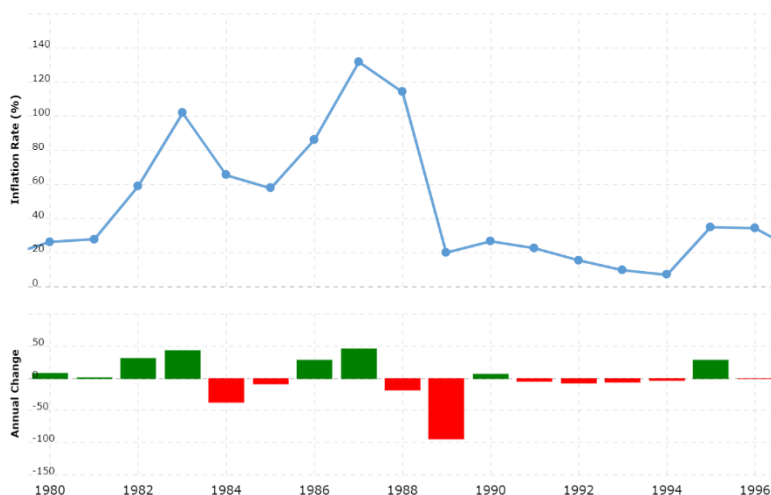
országokban is jelen volt, mint például Brazíliában vagy Argentínában (de gondolhatunk akár a közép-kelet-európai országokra is).

Kétségtelen, hogy Mexikó fizetéseképtelenné válása felgyorsította a globálissá váló hitelválság terjedését, de közel sem ez volt a fő kiváltó oka. A legfőbb probléma az - a sok fejlődő országban jelen lévő - fenntarthatatlan gazdaságpolitikai berendezkedés volt, mely az olcsó külföldi hiteleken alapult. Miután ez a bevételforrás szépen lassan apadni kezdett, olyan dominóhatást indított el, melynek első komoly következménye legelőször Mexikóban mutatkozott meg. (Boughton, 1997)

2.2 Az 1994-es tequila-válság

Az ország 1982-es fizetéseképtelenségét követően az 1988-ban megválasztott Salinas elnök meghirdette a Stabilitás és Gazdasági Növekedés Paktumát (PECE), A program fő oszlopait az ipari modernizáció, a nagymértékű külkereskedelmi nyitás, valamint a gazdasági stabilizáció adták. A PECE fő célja a gazdasági növekedés serkentése volt az árstabilitás feláldozása nélkül, melyet a kormány úgy igyekezett elérni, hogy a peso árfolyamot használta fő nominális horgonyként. Fontos megjegyezni azonban, hogy a nominális árfolyam alapú stabilizálás a legtöbb esetben általában a helyi valuta reálfelértékelődését eredményezi, mivel időbe telik, amíg a hazai és a külföldi infláció közötti különbség csökken. Az inflációt tekintve az volt a célkitűzése, hogy az inflációs rátát az USA-ban jelenlévő 3-4%-os szintre csökkentse, melyhez elengedhetetlen volt a szigorú monetáris politika fenntartása. (Szanyi-Szunomár-Török, 2022; Griffith-Jones, 1996)

A stratégia bizonyos szempontból rendkívül sikeres volt: egyes mutatókat tekintve robbanásszerű változás következett be. A teljes közszféra pénzügyi mérlege 1993-ban a GDP csaknem 1%-ának megfelelő többletről számolt be, szemben az 1988-as GDP 11%-os hiányával, miközben az infláció az 1987-es 160%-ról 8%-ra csökkent 1993-ban. (Griffith-Jones, 1996)

3. ábra Az infláció mértékének változása Mexikóban
(1980-1996)
(forrás: Macrotrends, 2023, a Világbank adatai alapján)

A külkereskedelmi nyitást nagy mértékben előmozdította, hogy az előzetes egyeztetéseket követően 1994. január 1-jén életbe lépett a Kanada, Amerikai Egyesült Államok, valamint

Mexikó között kötött Észak-amerikai Szabadkereskedelmi Egyezmény (North American Free Trade Agreement, NAFTA). A NAFTA volt az első olyan szabadkereskedelmi egyezmény, melyet „fejlett és fejlődő országok kötöttek, az árukereskedelem akadályainak felszámolásán túl más intézkedéseket is tartalmazott: a szolgáltatáskereskedelem liberalizációját, a vitás kérdések rendezésének mechanizmusát, a szellemi tulajdon jog védelmét, illetve környezetvédelmi és munkaerőpiaci kiegészítő megállapodást. GDP-jét tekintve a legnagyobb, teljes kereskedelmi volumenét tekintve a világ második legnagyobb szabadkereskedelmi övezete jött létre, 360 millió fogyasztóval.” (Szanyi-Szunomár-Török, 2022)

Ezen kívül Mexikó számos bi- és multilaterális egyezményt is kötött, többek között 1993-ban Venezuelával és Kolumbiával, valamint Bolíviával. (OECD, 1995)

A nagymértékű külkereskedelmi liberalizáció hatására a külföldi közvetlen tőkebefektetések (FDI) mértéke is megnőtt: a GDP százalékos arányában az 1993-as 0,8 százalékról 1994-re egészen 2,08%-ra ugrott, mindez hozzájárult az állami bevételek növekedéséhez. (Macrotrends, 2023)

Mindez akár egy gazdasági sikertörténet kezdetét is jelenthette volna, azonban véleményem szerint Mexikó - gazdasági berendezkedését tekintve - koránt sem állt készen az ilyen nagymértékű, rendkívül gyorsan végbe menő külkereskedelmi liberalizációra. Hiszen kétségtelen, hogy szükség volt a külkereskedelmi nyitásra, azonban az már egyáltalán nem volt szerencsés, hogy ilyen gyors ütemben zajlottak le ezek a folyamatok az intézményi háttér súlyos hiányosságai miatt.

Az 1994-es peso válsághoz a legnagyobb mértékben hozzájáruló jelenségek közül az egyik a megbízható adatok hiánya és a pénzügyi információk rossz terjesztése volt. A Mexikói Központi Bank adatszolgáltatása rendkívül rendszertelen, valamint teljes mértékben átláthatatlan volt, így nem tette lehetővé a legfrissebb gazdasági mutatókhoz való hozzáférést, melyek vizsgálata elengedhetetlen lett volna a folyamatban lévő gazdasági szerkezetváltás hatásainak nyomon követéséhez. Ezen kívül a mexikói cégek olyan számviteli módszereket alkalmaztak, melyek egyáltalán nem voltak összhangban a nemzetközi számviteli standardokkal. Mindez melegágyává vált az intézményszintű adóelkerülésnek, valamint a gazdasági mutatók manipulálásának. Ezek a tényezők együttesen hozzájárultak a mexikói pénzügyi rendszer külső sokkokkal szembeni sebezhetőségéhez. (Maskooki, 2002)

Ezen kívül fontos kitérni a NAFTA megállapodásával kapcsolatos kihívásokra, melyek szintén jelentős hatással voltak a válsághelyzet kialakulására. A nagy mértékű külkereskedelmi

liberalizáció előtt Mexikó - más fejlődő országokhoz hasonlóan - függetlenné válását követően az importhelyettesítő iparosítás stratégiáját folytatták, melynek az volt a jellemzője, hogy az állam jelentős szerepet játszott a gazdaságban: többek között a vállalatok meghatározó része állami kézben volt, valamint - amellet, hogy nagy mértékben támogatta a hazai iparfejlesztést-protekcionista intézkedéseket alkalmazott az importált termékek ellen. Ezt a fajta gazdasági berendezkedést pedig nem lehetett egyik pillanatról a másikra felülírni. Ezzel szemben a NAFTA nem biztosított elegendő időt a mexikói döntéshozóknak, hogy felmérjék a szabadabb piacon való működés következményeit, holott nyilvánvalóvá vált, hogy az alultőkésített bankszektorok súlyosbíthatják a makrogazdasági instabilitást azáltal, hogy a tőkepiaci liberalizáció idején nagyarányú külföldi hitelfelvételbe kezdenek. Ezáltal az, hogy a dereguláció még a megfelelő intézkedések meghozatala előtt megtörtént, nagyban hozzájárult a mexikói pénzügyi szektor destabilizálásához. (Szanyi-Szunomár-Török, 2022; Fischer, 1997; Maskooki, 2002)

Azt is fontos kiemelni, hogy Mexikó csatlakozása a NAFTA-hoz, és az azt követő kereskedelem liberalizációja, valamint a tőkepiac és a bankrendszer deregulációja nagy tőkeáramlást serkentett portfólióbefektetések formájában. Ezeknek a befektetéseknek a nagy része rövid lejáratú kötvények, úgynevezett Tesobonok formájában történt, mindez nagy mértékű kitettséget eredményezett a globális pénzpiaci változásokkal szemben. Valamint az a veszélye ezeknek a befektetéseknek, hogy változékonnyá tehetik az ország pénzügyi rendszerét, mivel az ilyen típusú befektetők hajlamosak hirtelen kivonni tőkéjüket. Ennek eredményeként az ország pénzügyi instabilitásnak lehet kitéve, ezen kívül az árfolyam volatilitását is növelhetik. Ez Mexikó esetében igencsak nagy probléma volt, hiszen, ahogy az előzőekben megfogalmaztam, a kormány nominális árfolyam alapú stabilizálást folytatott, valamint a peso leértékelődése előtt az amerikai dollárhoz volt rögzítve, és egy szűk sávon belül mozgott (0,0004 peso/dollár/nap). Ez a rögzített árfolyam sikeresnek bizonyult az 1980-as évek végén jelentkező magas inflációval szemben, azonban hosszú távon fenntarthatatlannak bizonyult, hiszen az infláció hiába 7-8% körül mozgott, ha maga a reálárfolyam ezzel szemben erősödött. Ennek oka az volt, hogy a mexikói infláció még mindig meghaladta az amerikai árfolyamot, és a fokozatos, napi 0,0004 peso/dollár leértékelés nem volt elegendő ahhoz, hogy megakadályozza a peso túlértékelődését. A túlértékelt peso jelentős folyó fizetési mérleg hiányt eredményezett, ami az ország devizatartalékának csökkenéséhez vezetett, hiszen a legtöbb forrást a peso támogatására fordították. Maga a rögzített árfolyamrendszer alkalmazása önmagában nem lett volna probléma rövid távon, azonban elhibázott döntés volt hosszú távon

ragaszkodni hozzá, még akkor is, amikor már nyilvánvalóvá vált, hogy a peso túlértékelt. (Maskooki, 2002; OECD 1995; Musacchio 2012)

1994-ben változás történt a tőzsdepiacra a piaci trendeket tekintve: különösen az Egyesült Államokban csökkent a feltörekvő piacokra történő befektetések vonzereje. Mexikóban a helyzetet továbbá súlyosbította, hogy 1994 augusztusában elnökválasztást tartottak, melynek következtében 1994 januárjától kezdődően egész évben tartó politikai zavargások sújtották a már alapvetően is rossz gazdasági helyzetben lévő országot. Ezen kívül szintén 1994-ben kitört a Chiapas, más néven Zapatista lázadás, melynek oka és háttere elég összetett volt, de az egyik fő tényező az indián közösségek jogainak hiánya és elnyomása volt. Ezek a politikai sokkok aláásták a befektetők bizalmát. (OECD 1995)

Amikor 1994 márciusában az elnökválasztás vezető jelöltjét, Luis Donaldo Colosiót meggyilkolták, melyet követően a peso támadás alá került, ezért a devizaárfolyam támogatására történő jelentős beavatkozás nagy veszteségeket okozott a devizatartalékokban. A pénzpiaci kamatlábakat ugyan emelték, de nem érték el elegendő szintet a peso gyengülésének megakadályozásához, mivel a bankrendszerben már korábban is súlyos problémák léptek fel, amelyek korlátozták a központi bank mozgásterét. Ezt követően a központi bank tartalékai nagyrészt változatlanok maradtak, a sokk-hullámokat nagymértékben kezelték a dollárhoz kötött értékpapírok (Tesobonok) növekvő kibocsátásával. Decemberben a befektetők aggodalmai Mexikó politikai instabilitásáról és gazdasági kilátásairól megerősödtek, ami egy újabb tőkekiáramlási hullámot indított el. 1994. december 20-án, az elérhető tartalékok fenntarthatatlanul alacsony szintjén, a kormány tovább bővítette az átváltási árfolyamsávot, lehetővé téve a peso 15 százalékos leértékelését. Két nappal később, a peso elleni folyamatos nyomás hatására az árfolyamot szabadon lebegővé tették. December végére kezdetét vette a tequila válság: a peso mintegy 30 százalékkal esett vissza november végi dollárral szembeni árfolyamához képest, és az árfolyam csökkenése 1995 elején is folytatódott. Ugyanebben az időben a kamatlábak meredeken emelkedtek, és a tőzsdei részvények árfolyama zuhant. (OECD 1995)

3 A WASHINGTONI KONSZENZUS

3.1 A Washingtoni Konszenzus 10 pontja

Az előző fejezetben megtárgyalt két, Mexikót érintő válságot áttekintve az alábbi következtetéseket lehet levonni: a legnagyobb probléma abban rejlik, hogy Mexikó még azelőtt vált a tőkeáramlások előtt is nyitott gazdasággá, mielőtt adottak lettek volna az ehhez kellő feltételek. Hiszen a végkifejletből látszik, hogy egy valamilyen szintű gazdasági, valamint politikai stabilitás nélkül nem célszerű a nagymértékű portfólióbefektetésekre alapozni. Továbbá semelyik befektető sem szívesen bocsátkozik ilyen instabil helyzetű országok kötvényeibe való hosszú lejáratú befektetésbe, a rövid lejáratú kötvények nagymértékű árusítása esetén pedig – ahogy a tequila válság példáján keresztül rendkívül jól látszik – nagy a veszélye annak, hogy egy-egy kedvezőtlen hír hallatán megindul a nagymértékű tőkekivonás az országban. Ezen kívül pedig a kialakult helyzetet cseppet sem könnyítette meg a mexikói kormány elkésett reakciója a rögzített árfolyamrendszer felszámolását illetően.

Ahhoz, hogy Mexikó talpra tudjon állni a tequila válságot követően, kétségtelenül elengedhetetlen volt egy teljes mértékű strukturális reform beiktatása, mely sikeres véghezvitele esetén a potenciális kibocsátás magasabb várható növekedésén keresztül vonzza majd a magántőkét az országba. Ehhez kitűnő alapot jelentett az 1989-ben Williamson által megfogalmazott 10 pontból álló Washingtoni Konszenzus, mely kifejezetten a latin-amerikai térségben jelenlévő válságjelenségekre reagált. Fontos kiemelni, hogy a Washingtoni Konszenzus azért is volt egy remek kiindulási alap a pénzügyi stabilitás megteremtéséhez, mert kiválóan összefoglalta a – többek között latin-amerikai országok részére nagy összegű hiteleket nyújtó- washingtoni székhelyű intézmények (IMF, Világbank, FED) elképzeléseit a hitelnyújtás feltételeivel kapcsolatban. (Goldfajn, 2021)

A Washingtoni Konszenzus 10 pontját Benczes István 2016-os cikkében foglalta össze, az elkövetkezendőkben ez alapján tekintem át Williamson iránymutatásait. Az 1989-es Washingtoni Konszenzus tehát az alábbi tényezőket vizsgálta (Benczes, 2016):

1. Államháztartási (fiskális) fegyelem
2. Közkiadási prioritások
3. Adóreform
4. Pénzpiaci liberalizáció
5. Valutaárfolyam
6. Külkereskedelmi liberalizáció
7. Külföldi közvetlen beruházás
8. Privatizáció
9. Dereguláció
10. Tulajdonjog

Az első pont, azaz az **államháztartási (fiskális) fegyelem** az államháztartási hiány csökkentésére irányult, ezen belül pedig az operacionális deficitre „tehát, amely nem veszi figyelembe a kamatkötelezettség inflációt kompenzáló részét” (Benczes, 2016), melynek optimális mértéke nem több a GDP 2 százalékánál. Ez a pont azért nagyon fontos, mert a latin-amerikai országokban főleg a '80-as évek elején bevett szokás volt a külső adósság elinflálása, mely hozzájárult a jövedelemegyenlőtlenségek nagy mértékéhez, hiszen mindez nagyobb mértékben sújtotta a szegényeket mint a tehetősebb réteget, mert a gazdagabbak általában a külföldi tőkemenekítéssel védték ki a nagy mértékű inflációt.

A következő pont, a **közkiadási prioritások** azt jelentette, hogy az állam kiadásainak legnagyobb részét azon területek felé összpontosítsák, melyek magas megtérülésűek, ilyenek például az egészségügy támogatása, az oktatás, valamint a megfelelő infrastruktúra kiépítése, hisz mindez hozzájárulhat ahhoz, hogy valódi fejlődés menjen végbe az adott országban, nem csupán GDP-alapú növekedés.

A harmadik pont, az **adóreform** az adóalap kiszélesítését jelentette, valamint a marginális adóterhek csökkentését, ezen kívül pedig javaslatot tett a tőkemozgások megadóztatására, hiszen, ha ez a lépés nem is számol fel a tőkemenekítés jelenségével, legalább tőkét vonna be az állami költségvetésbe.

A **pénzpiacok liberalizálása** egy részben szintén a tőkemenekítésekre reflektál, hiszen lényege a pozitív reálkamatok biztosítása, mely ösztönzi a befektetőket a belföldi befektetésekre.

A következő pont, a **valutaárfolyamra** terjed ki, azon belül is arra, hogy az adott ország olyan versenyképes, torzításoktól mentes árfolyamot határozzon meg, „amelynek szintje összhangban van a gazdaság középtávú teljesítőképességével. Ennek megfelelően sem nem túlértékelt az árfolyam, mert az veszélyeztetné a kivitelt, ami sok esetben a gazdasági növekedés forrása (illetve a túlértékelt árfolyam miatt az adóssággeneráló fizetési mérleg hiánya nő), sem nem alulértékelt, mert akkor inflációs nyomás keletkezik.” (Benczes, 2016)

A következő pont a **külkereskedelmi liberalizáció**, amit már a tequila válsággal kapcsolatban is számtalanszor említettem, azonban pontos kiemelni, hogy Williamson kifejezetten kitért arra, hogy ez „ugyanakkor nem azonnali és feltétel nélküli piacnyitást jelentett, hanem kifejezetten fontosnak tartotta az időzítést is.” (Benczes, 2016)

A **közvetlen külföldi tőkeberuházást** vizsgáló pont azért is nagyon érdekes, mert a külkereskedelmi liberalizációban kitér a szigorú felügyelet fontosságára, azonban a külföldi tőkeberuházások tekintetében már sokkal megengedőbb, hiszen kontraproduktív is lenne egy

olyan fajta külföldi beruházás korlátozása, melynek lényege arra irányul, hogy forrásokat, technológiát és tudást hozzon az adott országba.

A **privatizáció** kérdése is észszerű meglátás volt, hiszen az állami kézben lévő vállalatok korántsem tudnak olyan hatékonyan és gazdaságosan működni, mint a versenyszférában lévők, valamint a privatizáció kiváló eszköz a verseny élénkítésére is.

A következő pont, a **dereguláció** pedig a piacra lépés megkönnyítésére utalt, mely szintén nagy hatással van a verseny élénkítésére, valamint a külföldi tőke beáramlására is.

Végül pedig a **tulajdonjog** kérdése a kapitalizmus alappilléreire utal, mégpedig arra, hogy tisztázni kell a tulajdonjogi viszonyokat a gazdaság kifehérítése érdekében.

Benczes 2016-os cikkében megfogalmazta, hogy a Williamson 10 pontos kiadványa milyen ellentmondásos „karriert” futott be 1989 óta: a Washingtoni Konszenzus kifejezés már-már szitokszóvá vált a gazdaságpolitikai értekezésekben, sokan még tartalmától függetlenül is gyakran használták (legfőképp negatív értelemben). (Benczes, 2016)

Nem csoda, hogy ennyi kritikusa akadt, hiszen ez volt az első olyan kiadvány, mely ilyen konkrétan összefoglalta, milyen lépések vezetnek a pénzügyi fenntarthatóság felé. Bár hozzáteszem, Williamson korántsem állította, hogy az általa megfogalmazott tételsor kész receptet jelent az országok számára. Csupán egy keretrendszert kívánt megalkotni a pénzügyi stabilitás megteremtése érdekében, azonban mivel a Nemzetközi Valutaalap és a Világbank a megfogalmazott reformintézkedések véghezvitelét szabta feltételül a hitelnyújtásnak, ezért a konszenzus korántsem tekinthető egyszerűen csak iránymutatásnak. Ebből következően sokan úgy gondolják, hogy a Washingtoni Konszenzus csupán egy újabb eszköz volt, mellyel az Amerikai Egyesült Államok erősíteni akarta befolyását a latin-amerikai országokban, valamint így akarta rájuk erőltetni gazdaságpolitikai elképzeléseit. (Neszveda-Szent-Iványi, 2007)

3.2 A Washingtoni Konszenzus iránymutatásainak alkalmazása Mexikó gazdaságpolitikájában

Az elkövetkezendőkben azt szeretném kifejtetni különböző szakirodalmak vizsgálatán keresztül, hogy alakult Mexikó gazdaságpolitikája a konszenzusban tárgyalta elvek alapján az 1990-es években, valamint, hogy mindez kedvező vagy kedvezőtlen hatásokkal járt-e az ország gazdasága számára.

A Washingtoni Konszenzus gondolatmenete azon alapult, hogy a fejlődő országok a fejlettebb nemzetekhez hasonlóan a neoliberális gazdaságpolitika fő elveit alkalmazva szilárdítsák meg a korábban sérülékeny, válságokkal sújtott gazdaságukat. Mexikó már az 1982-es hitelválságot követően elkezdte alkalmazni a neoliberális eszméket gazdaságpolitikájában. Még figyelemre méltóbb, hogy Mexikó politikai reformjai olyan időszakban történtek, amikor a latin-amerikai országok közül csak Chile követett ilyen fejlesztési stratégiát. (Fluharty, 2006)

Mexikó teljesítménye a **fiskális fegyelem** tekintetében vegyes volt. Ahogy az 1. ábrán kiválóan látszik, kezdetben Mexikó az 1980-as évek elején az IMF által támogatott program részeként végrehajtotta a Washingtoni Konszenzus számos aspektusát, beleértve a fiskális kiigazítást is, hiszen míg 1981-ben a külső eladósodás mértéke a GDP 36,19 százaléka volt, ez az érték 1984-re 1,99 százalékra csökkent. Azonban ezen erőfeszítések ellenére Mexikó 1987 végén újabb pénzügyi válságot élt át, és az infláció 157 százalékon tetőzött. Később Mexikónak sikerült megfékeznie a hiányt és az adósságot az 1997-es ázsiai válság ellenére, azonban mindez jelentősen rontotta a külső pénzügyi feltételeket. (Macrotrends 2023; Goldfajn, 2021)

A Washingtoni Konszenzus nyilvános vitái során az emberek néha meglepődve fedezik fel, hogy a **közkiadási prioritások**, azaz az állami kiadások prioritást élvező ágazatokba történő átcsoportosítása volt a második pont. Valójában a Washingtoni Konszenzus általános kritikája az, hogy nem fordított kellő figyelmet az oktatásra és az egészségügyre, hiszen a kiadások prioritást élvező ágazatokba történő átcsoportosítására vonatkozó ajánlás a termelékenység növekedésével kapcsolatos aggodalmakat tükrözte, nem pedig a közvetlen társadalmi és szegénységellenes erőfeszítéseket. Jogosnak tűnik azt mondani, hogy az eredeti Washingtoni Konszenzus politikája nagyrészt figyelmen kívül hagyta a jövedelemelosztást és más társadalmi kérdéseket (például a társadalmi mobilitást), és soha nem konszolidálta ezeket szervezett módon. Ennek ellenére a 1990-es évek második fele óta azonban ezek a kérdések egyre fontosabb napirendi ponttá váltak, és ahogy általánosságban Latin-Amerikában, úgy Mexikóban is megnövekedtek a szociális programokra fordított kiadások. A szociális kiadások,

beleértve az oktatást, az egészségügyet és a szegénység enyhítését célzó programokat az 1980-as évek összes közkiadásának 30 százalékaról az 1990-es években 51 százalékára nőtt. (Fluharty, 2006)

Az **adóreform** tekintetében a mexikói adórendszer számos jelentős változáson ment keresztül 1980-tól kezdődően. Ezeknek a reformoknak a központi elemei közé tartozott az általános forgalmi adó bevezetése, az infláció hatásának kiküszöbölésére történő indexálás, valamint a személyes és vállalati jövedelemadók összevonása a nyereség megtartásával és elosztásával kapcsolatos torzulások csökkentése érdekében. Az 1980-as évek végétől kezdve a reformoknak két fő célja volt: először is a 1986-ban bekövetkezett olajárzuhanás miatt kieső bevételek pótlása, másodsor pedig a torzítások és hatékonyságveszteségek csökkentése, ideértve az ösztönzők megszüntetését a különböző jövedelemfajták és adórendszerek közötti váltásra. Az adóreformra nagy hatással volt az 1994-ben létrejött NAFTA egyezmény, hiszen ennek következtében sor került a vállalati és személyi jövedelemadókulcsok konvergenciájára az Egyesült Államok és Kanada szintjével. Az adórendszer reformjai igazságosabbá és hatékonyabbá tették a rendszert: csökkentették a vállalatok és magánszemélyek marginális jövedelemadókulcsait, és az adóalapot a többi OECD és latin-amerikai ország adóreformjait irányító elveknek megfelelően kiszélesítették. Azonban annak ellenére, hogy az adóstruktúra javult, a reformok nem vezettek tartós és jelentős adóbevétel növekedéséhez. Ennek fő oka az volt, hogy továbbra is fennmaradtak vagy kiterjedtek a preferenciális rendszerek, valamint különböző adókedvezmények, és a reformok láthatóan nem voltak sikeresek az adószabályok szigorú betartásának biztosításában. (OECD, 1999)

A **valutaárfolyamot** tekintve Mexikóban 1995 óta lebegő árfolyamrendszer van érvényben, mellyel kapcsolatban az általános tapasztalat pozitív. A lebegő árfolyamrendszernek köszönhetően az árfolyamrugalmasság segített erősíteni a mexikói gazdaság külső sokkokkal szembeni ellenállóképességét, valamint a sokkok gazdaságra gyakorolt hatását is nagyban segített időben felismerni. A lebegő árfolyamrendszerrel kapcsolatos félelem, miszerint a cégek számára nehézkes lesz az új árfolyamrendszerre való átállás- szintén megdőlt, hiszen kifejezetten könnyen ment az új rendszerhez való alkalmazkodás. A valutával szembeni spekuláció megelőzése érdekében a kormány jelentős nemzetközi valutatartalékokat halmozott fel, ezek az eszközök főleg a lebegő árfolyam bevezetésekor voltak nagyon hasznosnak. Ráadásul a nagy tartalékállomány az országgcockázat kedvezőbb megítélésében is nagy szerepet játszott: javította a pénzügyi piacokhoz való hozzáférés feltételeit. Azonban a valutatartalékok fenntartása hatalmas költségekkel jár, így a pénzügyi hatóságok rendszeres költség-haszon elemzéssel értékelik a felhalmozódás mértékét. (Mulder–Baldi, 2004)

A **pénzpiacok liberalizálását** tekintve a Washingtoni Konszenzus az előbbieken meghatározottak alapján fő céljául a privát befektetések serkentését tűzte ki a pozitív reálkamat biztosításával, mely Mexikó esetében 1993 óta fokozottan megvalósult, hiszen az 1993-as -12,2 százalékról egy év alatt 9,6 százalékra nőtt. A vizsgált időszakban a legnagyobb értéket 1995-ben érte el, ebben az évben a reálkamat elérte a 15,1 százalékot. (World Bank, 2023)

Azonban a privát befektetések mértéke Mexikóban mégsem nőtt ilyen nagy arányban, hiszen ezt a pozitív reálkamat biztosításán kívül számos más tényező befolyásolja. Ilyen például a valutaárfolyam volatilitása, mely az előzőekben megtárgyalt lebegőárfolyam bevezetésével fokozódott. Az árfolyam-volatilitás azonban bizonytalanságot teremthet a vállalkozások számára, mert megnehezíti a tervezést, és csökkenti a befektetők bizalmát, éppen ezért általában egy stabil árfolyam kedvezőbb a magánszektori beruházások számára. (Ibarra, 2013)

A **külkereskedelmi liberalizáció** és a **külföldi közvetlen beruházás** vizsgálata úgy gondolom, nagy mértékben összefügg egymással, így ezt a két tényezőt együttesen vizsgálom.

Annak érdekében, hogy a külföldi közvetlen beruházások (FDI) beáramlásának fennálló akadályait felszámolják, Mexikó már az 1980-as évek közepe óta nagy lépéseket tett. Azonban a mértékük valójában csak a külkereskedelmi liberalizáció való elmozdulás után nőtt meg rendkívül nagy mértékben, melynek fordulópontját az 1994-ben létrejött NAFTA egyezmény aláírása jelentette. Ebből következően NAFTA után megerősödött a Mexikó és partnerei közötti FDI áramlás, valamint az említett okok miatt a megállapodást követően a **dereguláció** mértéke is fokozódott az országban, hiszen olyan rendelkezéseket hoztak, amelyek javították a mexikói partnerországok befektetőinek relatív helyzetét, és kibővítették azokat ágazatokat, amelyekben működhetnek. Ezek a változások hozzájárultak ahhoz, hogy a Mexikóba irányuló FDI-áramlás az 1991–1993-as időszak 12 milliárd USD-ről nagyjából 54 milliárd USD-ra nőtt a 2000–2002-es időszakban, és az FDI-áramlás részaránya a hazai bruttó beruházásban az 1993-as 6 százalékról 11-re nőtt. Az FDI legnagyobb mértékű befogadója a Mexikó északi területein létrejött maquiladora ipar volt ebben az időszakban, mely lényegében olyan gyárakat tömörít magába, melyek nyersanyagot importálnak az Egyesült Államokból, melyeket ezt követően az országban feldolgoznak, majd a késztermékeket exportálják az Egyesült Államokba. Ezek a cégek legfőképpen elektronikai, autóalkatrészek és ruházati ipar gyártására specializálódtak. Összességében a kereskedelem liberalizációja a külföldi vállalatok működési feltételeinek javításával és az export növelésével hozzájárult Mexikó általános gazdasági növekedéséhez. Az FDI azonban nem gyakorolt jelentős hatást a GDP-re, ami arra utal, hogy az FDI alacsony tőkeigényű tevékenységekre koncentrálódott, éppen ezért korlátozott volt a gazdaságra gyakorolt tovább gyűrűző hatása. (Kose-Meredith-Tow, 2004; Belem-Vasquez – Olajide, 2009)

A **privatizáció** tekintetében a legnagyobb mértékű és legvitatottabb privatizációs hullám Salinas elnök kormányzása idején ment végbe 1989 és 1990 között, mikor reprivatizálták az importhelyettesítő iparosítás során állami kézbe vett legnagyobb kereskedelmi bankokat. Mindez alkotmánymódosítást is igényelt, hiszen az 1982-ben és 1983-ban tett alkotmánykiegészítés értelmében a banki tevékenység állami monopóliumot élvezett. Mivel az 1994-es tequila válság leginkább ezeket az újonnan privatizált bankokat sújtotta a legnagyobb mértékben, mindez okot adott a nagy mértékű privatizációs hullám hatásának megkérdőjelezésére. (Vázquez Gómez, 2013)

A bankokon kívül az állami telefonmonopóliumot, a Telmexet gyorsan privatizálták a verseny és a hatékonyság növelésének reményében. (Fluharty, 2006)

1994 decemberében Zedillo elnök az Egyesült Államok által nyújtott pénzügyi mentőcsomag feltételeként privatizálta a nagyobb állami vállalatokat is. Továbbá 1995-ben megjelentek a rendeletek, amelyek először engedélyezték a magánszektor részvételét a földgáz szállításában, elosztásában és tárolásában. Ugyanebben az évben az alkotmányt is módosították, hogy lehetővé tegyék a vasúti, műholdas átviteli és távközlési beruházásokat. (Fluharty, 2006)

Összességében Mexikóban 1992-re mintegy 1200 állami tulajdonú vállalat közül 361 került értékesítésre, ezzel gyakorlatilag megszüntetve az ezeknek a vállalatoknak járó állami támogatásokat, melyek korábban a GDP csaknem 14 százalékát tették ki. Mindezek alapján Az állami tulajdonú vállalatok abszolút számának drasztikus csökkenése bizonyítja Mexikó elkötelezettségét a privatizációs reformok iránt. (World Bank, 2006; Fluharty, 2006)

Habár a **tulajdonjogok kérdése** is a Washingtoni Konszenzus 10 pontja között szerepel, ez leginkább az olyan posztszocialista országok tekintetében volt releváns mint például Magyarország, hiszen Mexikó esetében nem történt politikai rendszerváltás az 1980-as, 1990-es években, így a magántulajdon kérdése már a 20. században tisztázottá vált.

3.3 A konszenzusi reformok értékelése

Ahogy már a fejezet elején utaltam rá, a Washingtoni Konszenzusnak számos bírálója akadt. Érdekes módon a legátfogóbb bírálatot maga a Világbank adta ki 2005-ben „Gazdasági növekedés az 1990-es években: a reformok tapasztalatai” címmel. A legnagyobb kritika abban illette a konszenzusban megfogalmazott 10 pontot, hogy arra törekedett, hogy egy univerzálisan alkalmazható keretrendszert alkosson meg a fenntartható pénzügyi rendszer megszilárdítása érdekében. Azonban az idők során kiderült -nemcsak Mexikó, hanem más fejlődő országok tekintetében is- hogy „nem igazán lehetséges olyan megoldásokat találni, amelyek valamennyi ország esetén működnek és pozitívan hatnak az ország fejlődésére.” Ezen kívül kitért még arra is, hogy a reformtervek nem voltak túl mélyrehatóak, hiszen számos aspektusban olyan intézkedéseket fogalmaztak meg, melyek alapvetően úgy is megvalósíthatóak, hogy nem szükséges hozzájuk intézményi átalakítás. Erre kitűnő példa a kereskedelmi liberalizáció, valamint a költségvetési hiány csökkentésének esete. (Neszveda-Szent-Iványi, 2007) (WorldBank, 2005)

Ez Mexikóban is határozottan igaz volt, hiszen már a tequila-válság vizsgálatát követően is felmerült, kialakulásának egyik fő oka az volt, hogy az ország még azelőtt indult el a külkereskedelmi liberalizáció útján, mielőtt adott lett volna hozzá a megfelelő intézményi háttér. Azonban mivel a külföldi hiteleknek az intézményi háttér megreformálása nem volt kitétele, így ezek az intézkedések elmaradtak.

Ennek ellenére nem értek egyet azokkal a kritikus hangokkal, melyek azt állítják, hogy a Washingtoni Konszenzus elvei teljes mértékben kudarcot vallottak: összességében úgy értékelem, hogy a Washingtoni Konszenzus hatása Mexikó gazdasági fejlődésének tekintetében mindenképp pozitívnak mondható, hiszen a bekövetkezett gazdasági reformok hatására a reál GDP növekedés egy főre jutó értéke a vizsgált időszakban jelentős mértékben megugrott.

A tequila-válság időszakában, 1994-ben ez a mutató 7,6 százalékos csökkenést jelzett, azonban 1997-re elérte az 5,4 százalékos növekedést annak ellenére, hogy ebben az évben a latin-amerikai térségben mért átlagos egy főre jutó GDP növekedés mértéke csupán 3,6% volt. (CEPAL, 2023)

4. ábra: A növekedés egy főre jutó értéke a GDP százalékában kifejezve (1990-1999)
(forrás: CEPAL, 2023)

Azonban fontos kihangsúlyozni, hogy tartós következményeit ilyen rövid távlatokat vizsgálva nem lehetséges megvitatni, éppen ezért a következő fejezetben a 2000-es évek legfőbb fordulatain keresztül szeretném bemutatni, vajon hosszú távon sikeresek voltak-e Mexikóban a konszenzusi reformok.

4 AZ ÚJ ÉVEZRED KIHÍVÁSAI

4.1 Az 2008-as mexikói válság és a 2010-es évek

A Washingtoni Konszenzus hatása Mexikóban az új évezredben is érvényesült: a 2007-ben kirobbant - kezdetben csak az Amerikai Egyesült Államokat érintő, később globálisan továbbgyűrűző – válság kitörése után egy évvel, 2008-ban Mexikóban is kitört egy pénzügyi válság, azonban egyes források szerint mindez nem elsődlegesen az USA továbbgyűrűző válságának eredménye volt. Ezen értekezések szerint a válság hátterében sokkal inkább az évek óta tartó, félrevezető gazdaságpolitika állt nemzeti szinten: egyrészt a külföldi bankok dominanciája az ország pénzügyi rendszerében, és az állami bankok minimális jelenléte nagymértékben behatárolta a hatóságok rendelkezésére álló gazdaságpolitikai lehetőségeit. Másrészt a válsággal szemben Mexikó folyamatosan deflációs washingtoni konszenzuspolitikát alkalmazott, amely elmélyítette a gazdasági visszaesést, azonban a válságjelenség korán sem volt olyan nagy hatással az ország gazdaságára, mint az 1990-es évek válságai. (Vidal-Marshall-Correa, 2011)

Én ezzel nem teljesen értek egyet, hiszen az adatok pont arról tanúskodnak, hogy az Amerikai Egyesült Államoktól való függés nagyban hozzájárult a kialakuló helyzethez, hiszen a mexikói külkereskedelem nagy része az USA-val történt. Így az előzőekben említettekkel ellentétben ebből a szempontból az USA gazdasági problémái és válságai mégiscsak közvetlen hatással voltak Mexikóra, mivel csökkentek az exportlehetőségek és a külföldi befektetések. Ebből kifolyólag a 2007-ben kezdődő globális válság Mexikót sokkal nagyobb mértékben érintette, mint más latin-amerikai országokat, hiszen 2008-ban a térség átlagos egy főre jutó reál GDP-növekedése 2,8 százalék volt, míg az arány Mexikó esetén 0,3 százalékos csökkenést jelzett. 2009-re a csökkenő tendencia már a többi országot is elérte, ebben az évben az átlagos egy főre jutó reál GDP csökkenés 3,2 százalék volt a térségben, ezzel szemben Mexikóban a csökkenés mértéke 7,4 százalék volt. (CEPAL, 2023)

A válság természete azonban láthatóan teljesen más volt az új évezredben, mint az 1990-es években, hiszen a gazdaság sokkal hamarabb talpra tudott állni a megrázkódtatásokból: 2010-re szinte ugrásszerű növekedésnek indult, ebben az évben - az előbbi bekezdésben vizsgált- egy főre jutó reál GDP növekedés már 3,6 százalékos volt. (CEPAL, 2023)

Ennek oka, hogy a tequila-válság óta nagy mértékben megerősítették a bankfelügyeletet, és csökkentették a külföldi finanszírozástól való függést. 2001-ben bevezették az inflációs célkövetési keretet, amely az 1990-es évek kétszámjegyű inflációját átlagosan 41,5 százalékra csökkentette a 2003-2009 közötti időszakban, a lebegő árfolyam pedig egy fajta

lengéscsillapítóként működött. Ezen kívül 2006-ban bevezették a kiegyensúlyozott költségvetési szabályt, annak érdekében, hogy a nettó államadósságot az OECD-standardok szerint alacsony szinten tartsák, ez az érték 2010 decemberében a GDP körülbelül 31 százaléka volt. (OECD, 2011)

Az adórendszer tekintetében - figyelembe véve a korábban észlelt hiányosságokat- a 2000-es évek elején széleskörű reformok mentek végbe az adóbevételeket érintően: az ÁFA-kulcs emelkedett, valamint bevezették az alternatív minimális üzleti jövedelemadót és készpénz befizetésekre vonatkozó adót (IDE), ezen kívül emelték a vállalati adókulcsot és a legmagasabb személyi jövedelemadókulcsot. Ezek a reformok hozzájárultak Mexikó adóbevételeinek növeléséhez, a becslések szerint a 2007-2010-es időszakban az adóbevételek körülbelül a GDP 12 százalékát tették ki. Azonban az 1990-es évekhez hasonlóan még mindig jelen voltak a nagy mértékű adókedvezmények, kezdve az exporttermelő (maquila) vállalatokkal, ezen kívül a közlekedési és mezőgazdasági vállalatok, a kisvállalkozások és a középvállalkozások is kedvezményes adókulcsokat élveztek. Mindez azért volt probléma, mert ezek a speciális adókulcsok bonyolították az adórendszert, és lehetővé tették a vállalatok számára, hogy adóelkerülésbe bonyolódjanak, alul becsülve vagy helytelenül bejelentve bevételüket, mely torzításokhoz vezetett az állami transzferek tekintetében, hiszen túlságosan nagy mennyiségű erőforrást irányított át azokba a szektorokba, amelyek adókedvezményekben részesültek. (OECD, 2011) (CEPAL, 2023)

Ebben az időszakban belpolitikai szempontból a legnagyobb fenyegetés kétségtelenül a drogháború kitörése jelentette, mely háború 2006-tól kezdődően a mai napig tart Mexikóban. Kialakulásának legfőbb oka Mexikó geopolitikai helyzetéből adódik, hiszen mivel a Dél-Amerikából az Amerikai Egyesült Államokba történő drogsempészet főútvonala keresztülhalad az országon, ezért a drogterjesztéssel kapcsolatos bűnözés már az 1960-as évektől kezdődően fokozottan jelen van. Azonban Pablo Escobar halála és a kolumbiai kartellek szétesését követően Mexikó a drogkereskedelem központi országává vált. Ebből kifolyólag a kábítószer-kereskedelemmel kapcsolatos erőszak 2007-et követően drámai módon felerősödött, 2022-es adatok szerint 2006 óta a drogkereskedelemmel kapcsolatos áldozatok becsült száma elérte a 150 ezer főt. Továbbá az sem biztató adat, hogy a százezer főre jutó gyilkosságok száma tekintetében a világ tíz legveszélyesebb városa közül öt Mexikóban található. (Szanyi-Szunomár-Török, 2022)

4.2 A COVID-19 járvány Mexikó gazdaságára gyakorolt hatása

2019. december 31-én kitört a COVID-19 világjárvány, mely a világ más országhoz hasonlóan Mexikót sem kímélte. A járvány hatásai az ország gazdaságára tekintve összetett és hosszú távú kihívásokat hoztak magukkal. Az IMF 2021-es jelentése alapján 2021-ig bezárólag a járvány következtében csaknem fél millióan haltak meg. (IMF, 2021)

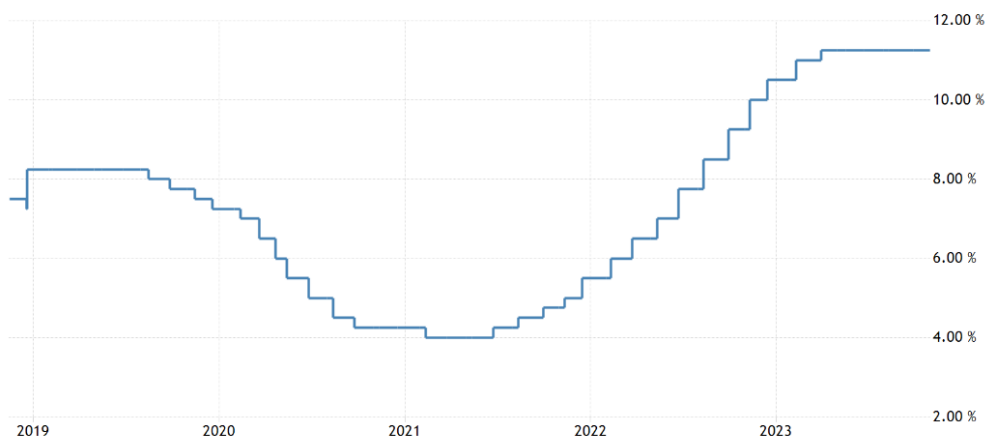
A munkanélküliségre jelentős hatással volt a járvány, 2020-ban a munkanélküliségi ráta 5 százalékra emelkedett, ami a globális pénzügyi válságot követő 6 százalékos csúcs alatt volt. A munkanélküliek és az alulfoglalkoztatottak száma azonban még így is jóval meghaladta az elmúlt években mért átlagot. Ezen kívül Mexikó az egyik legnépszerűbb turisztikai célpont a világon, azonban a járvány miatti lezárások eredményeként a Mexikóba utazó turisták száma drasztikusan csökkent. A szállodák, éttermek, idegenforgalmi szolgáltatások és az ezzel összefüggő ágazatok is súlyosan megszenvedték a turizmus visszaesését. (IMF, 2020)

2020-as adatok alapján az árucikkek inflációja felgyorsult, a mögöttes inflációs nyomás azonban gyengének mutatkozott. Az éves összinfláció 2020 augusztusáig valamivel 4 százalék felett volt, ami meghaladta a jegybank 3 százalékos inflációs célját. Az árfolyam-áthárítás és az esetleges kínálati sokkok miatt megnövekedett árucikkek inflációja szintén 4 százalék körüli maginflációt eredményezett, de a feltörekvő keresleti nyomást jobban tükröző szolgáltatások inflációja 2,5 százalék alatt maradt. (IMF, 2020)

2021-re az Egyesült Államok erőteljes növekedése és az oltási arányok növekedése elősegítette a kilábalást a válságból. Habár az előző évi gazdasági növekedés -8,3 százalék volt, ami a G20-ban mért legalacsonyabb érték volt, 2020 második felétől Mexikóban nagymértékű fellendülés volt tapasztalható, mivel az Egyesült Államok növekedése ösztönözte a gyártást, azonban az építőipar és a szolgáltatások még mindig nagyban elmaradtak a világjárványhoz kapcsolódó munkahelybezárások és a kereslet csökkenése miatt. A fiskális támogatás korlátozott volt, ami a G20-ak körében kiugró érték. A gyártás erejét az ellátási lánc hiánya korlátozta. 2021 tavaszától kezdődően az egészségügyi mutatók javulása elősegítette a gazdaság fokozatos újranyitását, és a fellendülés kiszélesítését. Az oltási arányok emelkedése és a javuló mobilitás elősegítette a szolgáltatások fellendülését. (IMF, 2021)

2021-re az infláció a jegybank által kitűzött inflációs cél (3 százalék $\pm$ 1 százalék) fölé emelkedett. Más országokhoz hasonlóan az emelkedést kezdetben az energiaárak ugrásszerű emelkedése okozta, és a mezőgazdasági árak tartották fenn, amit a bázishatások tetéztek. A feldolgozott élelmiszerek az átlagos fogyasztási kosár negyedét tették ki, ami megemelkedett maginflációt eredményezett. A nem élelmiszerek kategóriájába tartozó termékek árszintje is

magasabb volt, ami a világjárvánnyal összefüggő elmozdulást tükrözte az áruvagysztás irányába, valamint a kínálati korlátokat. Az alapszolgáltatásokat érintő infláció gyenge volt, de 2021 közepén meghaladta a 3 százalékot, mivel a személyes szolgáltatások iránti megcsappant kereslet nem párosult a kínálat növekedésével. A magasabb inflációra reagálva a jegybank megkezdte az irányadó kamat emelését, 2021 júniusát követően 75 bázisponttal, 4,75 százalékra emelte az irányadó kamatot. A lépés előrehozottabb volt, mint ahogy arra számítani lehetett a júniusi találkozó előtt. (IMF, 2021)

5. ábra: Az irányadó kamatláb alakulása Mexikóban (2019-2023)
(forrás: *Trading Economics*, 2023)

A folyó fizetési mérleg többlete mérséklődött a belső kereslet fellendülésével. 2020-ban a fokozódó amerikai kereslet, a pénzátutalások beáramlása és a gyenge belső kereslet a GDP 2,4 százalékának megfelelő folyó fizetési mérleg többletet eredményezett. Ezt a külső pozíciót 2020-ban erősebbnek értékelték a középtávú fundamentumok és a kívánatos politikák által megkövetelt szintnél. Ez nagyrészt annak volt köszönhető, hogy a fiskális intézkedések mértéke Mexikó főbb kereskedelmi partnereinél sokkal mérsékeltebb volt. (IMF, 2021)

A külső finanszírozási feltételek kedvezően alakultak: Mexikó amerikai dollárkötvényeinek felárai visszatértek a járvány előtti szintek közelébe, annak ellenére, hogy 2020 elején mindhárom nagy hitelminősítő intézet egy fokozattal leminősítette őket. A külső hiteleket tekintve a kormány 2020-ban rekordösszegű, 15 milliárd dolláros külső hitelt vett fel, 2021-ben pedig novemberig bezárólag pedig 10 milliárd dollárt. Az új kibocsátások és adósságkezelési műveletek révén a hatóságok meghosszabbították az átlagos futamidőt, és közel 80 százalékkal csökkentették a 2023-ig lejáró kötvények mennyiségét. A nettó tőkebeáramlás 2021. novemberi adatokat tekintve vérszegény volt, mivel az új kibocsátásokat ellensúlyozták az amortizációk, és a külföldi befektetők nagy mennyiségű deviza államkötvényeket adtak el, miközben a helyi

befektetők növelték kitettségüket. A mexikói magánkibocsátók kedvező piaci hozzáférést biztosítottak. (IMF, 2021)

Összességében elmondható, hogy a szociális programokra fordított kiadások 2020-ban történő növekedése mérsékelte a járvány foglalkoztatásra, kiskereskedelemre és szegénységre gyakorolt negatív hatásait. A kormány a fiskális politikát tekintve a konzervatív költségvetési irányvonalat hangsúlyozta, az adósság visszafogására összpontosítva, és a jegybank elkezdte emelni az irányadó rátát, válaszul a célt jóval meghaladó inflációra. Mindezek együttesen hozzájárultak ahhoz, hogy a kormány az elmúlt évtizedek legmélyebb recessziója ellenére is sikeresen megőrizte az ország külső, pénzügyi és fiskális stabilitását. (IMF, 2021)

4.3 Mexikó jelenlegi gazdasági helyzete

A COVID-19 járvány által előidézett regresszió a mai napig nagy hatással van Mexikó gazdaságára, azonban az ország szilárd makrogazdasági politikai kerete - amelyet innovatív adósságkezelés, szilárd monetáris politika és rugalmas árfolyam jellemez- biztosította a makrogazdasági stabilitást és kényelmes hozzáférést a nemzetközi tőkepiacokhoz. A járvány utáni fellendüléshez leginkább a globális értékláncokba mélyen integrált feldolgozóipar vezetett, a közelmúltban pedig a szolgáltatási szektorok vették át a növekedés fő hajtóerejét. A jelentősen visszaeső munkaerő-piaci részvétel javulóban van, de jelenleg a járvány előtti szint alatt helyezkedik el. A munkanélküliségi ráta azonban a nőket és a fiatalokat különösen érintette, ami súlyosbította a régóta fennálló társadalmi egyenlőtlenségeket. (OECD, 2022)

Mexikóban nagyon nagy potenciál rejlik abban, hogy gyorsan növekvő gazdaság legyen: Az 1990-es évek eleji olajfüggő gazdaságból a globális értékláncokba erősen integrált gyártási központtá vált mára. Az Egyesült Államok exportpiacának közelsége alapvető versenyelőny, azonban ez a potenciál továbbra is kihasználatlan, és a növekedés az elmúlt évtizedekben főleg a COVID-járvány kedvezőtlen hatása miatt alacsony volt. (OECD, 2022)

Külkereskedelmi szempontból- ahogy korábban említettem- az USA-hoz való geopolitikai, valamint átvett értelemben vett közelsége rendkívül kedvező Mexikó számára, az Amerikai Egyesült Államok Kínával folytatott hegemoniai harca erősítette Mexikó Egyesült Államokkal folytatott gazdasági együttműködését. Manapság Mexikó a 2020-as adatok alapján „a világ egyik legnyitottabb és legkompetitívebb piacával rendelkezik. A Kereskedelmi Világszervezetben (WTO) való tagsága mellett részese az APEC-nek, a G20-nak és az OECD-nek. Minden más országnál több, összesen negyvenhat országgal folytat szabadkereskedelmet tizenkét szabadkereskedelmi egyezmény révén.” (Szanyi-Szunomár-Török, 2022)

A mexikói export a GDP körülbelül harmadát teszi ki, a termékeinek 80 százalékát az Egyesült Államokba szállítja. Emellett Mexikóban a gyártás koncentrálódik ciklikus ágazatokban, például az autóiparban. Ennek eredményeként az Egyesült Államok gazdaságának rövid távú növekedési kilátásai növelik Mexikó növekedési lehetőségeit. A gazdasági kilátásokat nézve a kockázatok nagyjából kiegyensúlyozottak. Az országban rejlő legnagyobb kockázatok a következők (IMF, 2023) :

Jelenleg gazdasági növekedés figyelhető meg az USA-ban, azonban az Egyesült Államok gazdasági növekedésének esetleges hirtelen lassulása - a nagy mértékű gazdasági függésből adódóan - komoly negatív hatással lenne Mexikóra. Különösen akkor, ha az Egyesült Államok inflációja magas marad, mivel ebben az esetben a Fednek hosszabb ideig magasabb

kamatlábakat kellene fenntartania, ami negatív hatással lenne Mexikóra. Ezen kívül a globális kockázatkerülés növekedése tőkeáramlást, valamint a peso gyengülését és a finanszírozási költségek növekedését is kiválthatja. Ebben a kontextusban a peso gyengülése nyomást gyakorolhat az inflációra, hosszabb ideig magasabb kamatlábakat fenntartva, ami negatív hatással lenne a gazdaságra. Amennyiben ezek a makrokockázatok megvalósulnak, az árfolyamnak szabadon kell mozognia, így reagálva az esetleges gazdasági sokkokra, míg a költségvetési politikának, ahol szükséges, támogatnia kell a hazai keresletet. A monetáris politikának akkor kell reagálnia, ha a sokkok központi inflációra hatnak, hogy az inflációs várakozások továbbra is stabilak maradjanak. (IMF, 2023)

Ezen kívül a klímaváltozásból származó közvetlen kockázatok is növekedést mutatnak, ha ebből következően Mexikó fő kereskedelmi partnerei nagyobb lépéseket tesznek a fosszilis energiahordozók felhasználásának csökkentésében, ez Mexikót az aránylag magas termelési költségei miatt aránytalanul érinthetik. (IMF, 2023)

A belpolitikai kockázatot tekintve az előző alfejezetben említett, jelenleg is zajló „drogháború” rendkívül rossz hatással van az országot érintő gazdasági befektetésekre és a gazdasági fejlődésre, valamint a „drogháborún” kívül a korrupció nagy mértéke is jelentős aggodalomra ad okot. A Transparency International korrupciós indexe alapján, mely skálája 1-től (legkevésbé korrupt) 100-ig terjed, Mexikó 36-os értéket tudhat magáénak, ezzel 126. a világ összes országát tekintve. Ez rettentő lesújtó eredmény, hiszen olyan, köztudottan rendkívül korrupt országok is megelőzik, mint például Nepál vagy pedig Etiópia. (Transparency International, 2023)

5 ÖSSZEGZÉS

A dolgozatomban vizsgált időszakban - mely az 1982-es hitelválságtól egészen napjainkig terjed- Mexikó gazdaságának rengeteg válsággal kellett megküzdenie. Kezdetben a legfőbb probléma a sok fejlődő országban jelen lévő, fenntarthatatlan gazdaságpolitikai berendezkedés volt, mely az olcsó külföldi hiteleken alapult. Később az 1994-es tequila-válság idején a hirtelen külkereskedelmi liberalizáció hatásaival kellett szembesülnie az országnak, mely a peso soha nem látott leértékelődéséhez vezetett.

Az új évezred kezdetén sem volt hiány sokkokból: a 2008-as mexikói pénzügyi válság is rengeteg kihívást hozott magával Mexikó számára, azonban ebből a megrázkódtatásból az ország már sokkal hamarabb talpra tudott állni, mint az 1990-es évek válsághullámából, melynek oka nem feltétlenül abból adódik, hogy megváltozott volna a gazdasági válságok természete.

Az 1994-es tequila válságot követően a kormány bevezette a lebegőárfolyamot, így az ország gazdasága sokkal ellenállóbbá vált, valamint a széleskörű adó-reformoknak köszönhetően nagyobb bevételekre tehetett szert, melyet az ország gazdasági helyreállítására tudott felhasználni. Ezen kívül az országban nagy mértékben megerősítették a bankfelügyeletet, és csökkentették a külföldi finanszírozástól való függést. 2001-ben bevezették az inflációs célkövetési keretet, 2006-ban pedig a kiegyensúlyozott költségvetési szabályt. Mindezek együttesen hozzájárultak ahhoz, hogy mára az ország helyzete pénzügyileg viszonylag stabilnak mondható.

2019-ben kitört a COVID-19 járvány, mely nem csak Mexikót, hanem a világ összes országát gazdaságilag rendkívül negatívan érintette, azonban az ország szilárd makrogazdasági politikai kerete miatt - mely a válság során is biztosította a viszonylagos makrogazdasági stabilitást - hamar talpra tudott állni.

Habár az ország a mai nap is rengeteg gazdasági problémával és belpolitikai kihívással küzd, nagyon nagy potenciál rejlik abban, hogy gyorsan növekvő gazdasággá váljon, hiszen az 1990-es évek eleji olajfüggő gazdaságból mára már a globális értékláncokba erősen integrált gyártási központtá vált. (Szanyi-Szunomár-Török, 2022)

6 KUTATÁSI EREDMÉNYEK

Kutatásom célkitűzése nem volt más, mint választ kapni az általam előzetesen megfogalmazott kérdésekre, ebből következően kérdéseim alapján szeretném ismertetni a kutatás eredményeit.

Az első kérdésem arra irányult, hogy melyek voltak Mexikó legfőbb gazdasági problémái a Washingtoni Konszenzus létrejöttét megelőzően. A konszenzus megalkotása előtt Mexikó legfőbb problémája az volt, hogy olyan fenntarthatatlan gazdaságpolitika volt jelen az országban, mely az olcsó külföldi hiteleken alapult. Ezen kívül az ország gazdasága nagyban függött a kőolaj világpiaci árától, hiszen az 1980-as években a kőolaj számított Mexikó legmeghatározóbb exporttermékének. Ehhez hozzájárult az a tény, hogy Mexikó még azelőtt vált a tőkeáramlások előtt is nyitott gazdasággá, mielőtt adottak lettek volna az ehhez kellő feltételek, valamint az, hogy a mexikói kormány meglehetősen elkésett a rögzített árfolyamrendszer felszámolását illetően.

A második kérdés a következő: Mi az a „Washingtoni Konszenzus”, miért született és mik az ajánlásai? A Washingtoni Konszenzus 1989-ben jött létre, legfőképp a latin-amerikai térség válságjelenségeire reflektálva, gondolatmenete azon alapult, hogy a fejlődő országok a fejlettebb nemzetekhez hasonlóan a neoliberais gazdaságpolitika fő elveit alkalmazva szilárdítsák meg a korábban sérülékeny, válságokkal sújtott gazdaságukat. A konszenzus keretein belül John Williamson egy 10 pontból álló keretrendszert fogalmazott meg, melyek teljesítése vált később a Nemzetközi Valutaalap és a Világbank által folyósított hitelek kritériumává. A konszenzusi 10 pont a következő: államháztartási (fiskális) fegyelem, közkiadási prioritások, adóreform, pénzügyi liberalizáció, valutaárfolyam, külkereskedelmi liberalizáció, külföldi közvetlen beruházás, privatizáció, dereguláció és tulajdonjog. Az ajánlások konkrét részleteit dolgozatom erre vonatkozó részében bővebben kifejtettem.

A harmadik kérdés arra irányult, hogy mit alkalmazott Mexikó gazdaságpolitikája a megfogalmazott javaslatokból? Mexikó az 1990-es években többnyire mind a tíz ajánlás tekintetében eleget tett a követelményeknek, kivéve a tulajdonjog kérdését, hiszen ez leginkább az olyan posztoszocialista országok tekintetében volt releváns mint például Magyarország. Ennek ellenére a konszenzusi reformok hatása Mexikó gazdaságára vitathatóak, ennek okaira bővebben kitérek „A konszenzusi reformok értékelése” című fejezetben.

A negyedik kérdés így hangzott: Milyen egyéb tényezők járultak hozzá a korábban válságokkal küszködő ország gazdasági stabilitásának eléréséhez? A konszenzusi reformok közvetett eredménye volt Mexikó NAFTA-hoz való csatlakozása, azonban valószínűleg

mindez a reformok nélkül is végbe ment volna előbb-utóbb. A szabadkereskedelmi egyezmény nagyban hozzásegítette Mexikót a gazdasági és pénzügyi stabilizálódásához, hiszen így az Egyesült Államok vált Mexikó egyik legnagyobb exportpartnerévé. Ezen kívül a 2001-ben bevezetésre kerülő inflációs célkövetési keret, valamint a 2006-os kiegyensúlyozott költségvetési szabály is hozzájárult ahhoz, hogy mára az ország helyzete pénzügyileg viszonylag stabilnak mondható.

Az utolsó két kérdés arra irányult, hogy milyen Mexikó gazdasági helyzete jelenleg, valamint, hogy melyek a napjainkban jelenlévő főbb gazdasági problémák Mexikóban. Manapság Mexikó a világ egyik legnyitottabb és legkompetitívebb piacával rendelkezik, minden más országnál több, összesen negyvenhat országgal folytat szabadkereskedelmet tizenkét szabadkereskedelmi egyezmény révén. Habár az országban a mai napig érződnek a COVID-19 járvány által generált gazdasági válság hatásai, a kormány az elmúlt évtizedek legmélyebb recessziója ellenére is sikeresen megőrizte az ország külső, pénzügyi és fiskális stabilitását. Napjaink legnagyobb gazdasági problémái elsődlegesen a következők: az Amerikai Egyesült Államoktól való függés, mely az USA gazdasági visszaesése esetén negatívan befolyásolhatja Mexikó gazdaságát; az elhúzódó drogháborúból és a korrupcióból adódó belpolitikai bizonytalanság; valamint a nagyfokú társadalmi egyenlőtlenségek.

7 IRODALOMJEGYZÉK

Belem I. Vasquez Galan & Olajide S. Oladipo (2009) „Have Liberalisation and NAFTA Had a Positive Impact on Mexico's Output Growth?”, *Journal of Applied Economics*, 12:1, 159-18 [https://doi.org/10.1016/S1514-0326\(09\)60010-6](https://doi.org/10.1016/S1514-0326(09)60010-6) (letöltés dátuma: 2023. 10. 28.)

Benczes, István (2016). „A washingtoni konszenzus és a nemzetközi pénzügyi szervezetek”, *Köz-gazdaság*, 2016/3, 107–123. https://unipub.lib.uni-corvinus.hu/2484/1/KG2016n3_Benczes.pdf (letöltés dátuma: 2023. 10. 16.)

Boughton, James M. (1997). From Suez to Tequila: The IMF as Crisis Manager, IMF Working Paper No. 1997/090 <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2016/12/30/From-Suez-to-Tequila-The-IMF-As-Crisis-Manager-2266> (letöltés dátuma: 2023. 10. 20.)

CEPAL (2023), „Rate of growth of Total Annual Gross Domestic Product (GDP) per capita at constant prices in dollars” <https://statistics.cepal.org/portal/cepalstat/dashboard.html?theme=2&lang=en> (letöltés dátuma: 2023. 10. 29.)

CEPAL (2023), „Tax revenue by type of taxes as a percentage of GDP (Latin America and the Caribbean)” <https://statistics.cepal.org/portal/cepalstat/dashboard.html?theme=2&lang=en> (letöltés dátuma: 2023. 10. 30.)

Fischer, S. (1997), "Central banking: the challenges ahead - financial system soundness", *Finance & Development*, Vol. 34 No. 1, March. <https://doi.org/10.5089/9781451953206.022> (letöltés dátuma: 2023. 10. 23.)

Fluharty, Terrence E. (2006), "Implementing economic reforms in Mexico: The Washington Consensus as a roadmap for developing countries." <https://digital.library.txst.edu/server/api/core/bitstreams/ece6232a-c83d-45a6-856e-f5e63cfbe369/content> (letöltés dátuma: 2023. 10. 25.)

Goldfajn I., Martínez L., Valdés R. (2021), „Washington Consensus in Latin America: From Raw Model to Straw Man”, *Journal of Economic Perspectives—Volume 35, Number 3*, 109–132 <https://doi.org/10.1257/jep.35.3.109> (letöltés dátuma: 2023. 10. 24.)

Griffith-Jones, Stephany (1997), „The Mexican peso crisis”, *CEPAL Review* 1996, pp 155 – 175 <https://doi.org/10.18356/0e0f205e-en> (letöltés dátuma: 2023. 10. 22.)

Ibarra, Carlos A. (2013) „Capital flows and private investment in Mexico”, *Economía Mexicana, Nueva Época*, vol. Cierre de Época (I) 2013 . PP. 65-99 http://www.economiamexicana.cide.edu/num_anteriores/Cierre-

[1/02_EM_Carlos_A_Ibarra_\(65-99\).pdf](#)

(letöltés dátuma: 2023. 10. 29.)

IMF (2020), „Mexico: 2021 Article IV Consultation-Press Release; and Staff Report”

<https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2020/11/03/Mexico-2020-Article-IV-Consultation-Press-Release-and-Staff-Report-49863>

(letöltés dátuma: 2023. 10. 31.)

IMF (2021), „Mexico: 2021 Article IV Consultation-Press Release; and Staff Report”

<https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2021/11/05/Mexico-2021-Article-IV-Consultation-Press-Release-and-Staff-Report-504339>

(letöltés dátuma: 2023. 10. 31.)

IMF (2023), „Mexico: 2023 Article IV Consultation-Press Release and Staff Report”

<https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2023/10/31/Mexico-2023-Article-IV-Consultation-Press-Release-and-Staff-Report-541023>

(letöltés dátuma: 2023. 11. 01.)

Kose A., Meredith Guy M , Tow Christopher M. (2004), „How Has NAFTA Affected the Mexican Economy? Review and Evidence”, IMF Working Paper No. 2004/059

<https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2016/12/30/How-Has-Nafta-Affected-the-Mexican-Economy-Review-and-Evidence-17284>

(letöltés dátuma: 2023. 10. 27.)

Macrotrends (2023). Crude Oil Prices - 70 Year Historical Chart

<https://www.macrotrends.net/1369/crude-oil-price-history-chart>

(letöltés dátuma: 2023. 10. 19.)

Macrotrends (2023). Mexico external debt 1970-2023

<https://www.macrotrends.net/countries/MEX/mexico/external-debt-stock>

(letöltés dátuma: 2023. 10. 19.)

Macrotrends (2023). Mexico Foreign Direct Investment 1970-2023

<https://www.macrotrends.net/countries/MEX/mexico/foreign-direct-investment>

(letöltés dátuma: 2023. 10. 21.)

Magyar Nemzeti Bank (2021): Pénzügyi stabilitási jelentés

<https://www.mnb.hu/letoltes/penzugyi-stabilitasi-jelentes-2021-december.pdf>

(letöltés dátuma: 2023. 10. 13.)

Maskooki, K. (2002), "Mexico's 1994 peso crisis and its aftermath", European Business Review, Vol. 14 No. 3, pp. 161-169.

<https://doi.org/10.1108/09555340210427058>

(letöltés dátuma: 2023. 10. 22.)

Mulder, N., Baldi A. (2004), “The Impact of Exchange Rate Regimes on Real Exchange Rates: ABC and Mexico in the 1990s.”

<https://www.semanticscholar.org/paper/The-Impact-of-Exchange-Rate-Regimes-on-Real-Rates%3A-Mulder-Baldi/a53dee943af8df49bcd99d2cb829cfb35549f3a3>

(letöltés dátuma: 2023. 10. 28.)

Musacchio, A. (2012), „Mexico's financial crisis of 1994-1995”, Harvard Business School Working Paper, No. 12–101
<https://doi.org/10.1016/B978-0-12-397874-5.00023-3>
(letöltés dátuma: 2023. 10. 23.)

Neszveda Gábor, Szent-Iványi Balázs (2007), „Washingtoni konszenzus helyett washingtoni konfúzió?”, Köz-gazdaság: tudományos füzetek, (2. évf.) 2. sz. 183-187. old.
<https://retp.eu/index.php/retp/article/view/1100/1051?fbclid=IwAR3ruWcjAdXczHYSdvtuCTGO9tRI-mfsQa9-vn6eTuCBZ7gd4JgRt3f6iJ8>
(letöltés dátuma: 2023. 10. 24.)

OECD (1992), „Economic Surveys: Mexico 1992”
https://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-surveys-mexico-1992_eco_surveys-mex-1992-en
(letöltés dátuma: 2023. 10. 15.)

OECD (1995). „OECD Economic Surveys: Mexico 1995”
https://read.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-surveys-mexico-1995_eco_surveys-mex-1995-en#page171
(letöltés dátuma: 2023. 10. 21.)

OECD (1999), „OECD Economic Surveys: Mexico 1999”
https://doi.org/10.1787/eco_surveys-mex-1999-en
(letöltés dátuma: 2023. 10. 27.)

OECD (2011), „OECD Economy Surveys: Mexico 2011”, OECD Publishing
https://doi.org/10.1787/eco_surveys-mex-2011-en
(letöltés dátuma: 2023. 10. 30.)

OECD (2022), „OECD Economic Surveys: Mexico 2022”
<https://doi.org/10.1787/2e1de26c-en>
(letöltés dátuma: 2023. 11. 01.)

Szanyi, Miklós–Szunomár, Ágnes–Török, Ádám (szerk.) (2022): „Trendek és töréspontok III.”, Budapest, Akadémiai Kiadó.
https://mersz.hu/hivatkozas/m977tet_24_p1/#m977tet_24_p1
(letöltés dátuma: 2023. 10. 15.)

Trading Economics (2023), „Mexico Interest Rate”
<https://tradingeconomics.com/mexico/interest-rate>
(letöltés dátuma: 2023. 11. 01.)

Transparency International (2023), „Corruption Perceptions Index”
<https://www.transparency.org/en/cpi/2022/index/mex>
(letöltés dátuma: 2023. 11. 01.)

Vázquez Gómez, Gerardo (2012), „The Mexican experience with financial sector liberalization and prudential structural reform”
<https://core.ac.uk/download/pdf/30696278.pdf>
(letöltés dátuma: 2023. 10. 26.)

Vidal, G.-Marshall W. C.-Correa E. (2011), „Differing Effects of the Global Financial Crisis: Why Mexico Has Been Harder Hit than Other Large Latin American Countries”, Bulletin of Latin American Research, Vol. 30, No. 4, pp. 419-435
<https://www.jstor.org/stable/41238253>
(letöltés dátuma: 2023. 10. 30.)

World Bank (2023), „Real interest rate (%) – Mexico”
<https://data.worldbank.org/indicator/FR.INR.RINR?end=2000&locations=MX&start=1993>
(letöltés dátum: 2023. 10. 29.)

WorldBank (2005), „Economic Growth in the 1990s: Learning from a Decade of Reform”, Washington, The World Bank, Washington D. C.
<https://doi.org/10.1596/0-8213-6043-4>
(letöltés dátuma: 2023. 10. 25.)

Worldbank (2022): GDP per capita (current US\$)
<https://databank.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD/1ff4a498/Popular-Indicators#>
(letöltés dátuma: 2023. 10. 12.)

WTO (2023): World Trade Statistical Review
https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/wtsr_2023_e.htm
(letöltés dátuma: 2023. 10. 12.)